

Διαδικασία μετεγκατάστασης των Ρομά του Βοτανικού

Ο Συνήγορος εξακολουθεί να διαπιστώνει αδράνεια της διοίκησης στη λήψη μέτρων για τη βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης τόσο του πληθυσμού Ρομά που διαμένει στον καταυλισμό του Βοτανικού όσο και των κατοίκων της ευρύτερης περιοχής, προκειμένου να αποτραπούν κίνδυνοι που απειλούν τη δημόσια υγεία και ασφάλεια.

Τα παραπάνω σημαίνουν πως δεν έχει υπάρξει καμία πρόοδος στο ζήτημα της μετεγκατάστασης του πληθυσμού αυτούσε άλλο χώρο, όπως και ότι δεν έχει διερευνηθεί οποιαδήποτε άλλη εναλλακτική λύση για το ζήτημα της κατάλληλης στέγασής του. Η καθυστέρηση αντιμετώπισης των προβλημάτων στην περιοχή έχει προκαλέσει σε μεγάλο βαθμό την επιδείνωσή τους, και επιπλέον έχει διογκώσει τις δυσχέρειες διαχείρισης της κατάστασης. Η ένταση και η οξύτητα των προβλημάτων, αλλά και η ανάγκη σχεδιασμού και υλοποίησης μιας μακροπρόθεσμης λύσης που προϋποθέτει τη συμμετοχή και την ουσιαστική συνεισφορά όλων των αρμόδιων φορέων έχουν επανειλημμένα επισημανθεί από τον Συνήγορο¹.

Στο πλαίσιο αυτό, η ανεξάρτητη αρχή ανέλαβε την πρωτοβουλία να πραγματοποιήσει σειρά συναντήσεων με εκπροσώπους των εμπλεκόμενων φορέων της κεντρικής διοίκησης και της τοπικής αυτοδιοίκησης, με στόχο τόσο να ενημερωθεί για τις ενέργειες στις οποίες έχουν προβεί ή προτίθενται άμεσα να προβούν ώστε να αντιμετωπιστούν τα προβλήματα, όσο και να συνεισφέρει στην εντατικοποίηση των προσπαθειών για τον σχεδιασμό και την υλοποίηση δράσεων σε βραχυπρόθεσμο αλλά και σε μακροπρόθεσμο ορίζοντα.

Από τις ως άνω συναντήσεις και την οικεία ενημέρωση των αρμόδιων υπηρεσιών προέκυψε ότι στο ζήτημα της καθαριότητας έχουν μεν ληφθεί μέτρα για την αποκομιδή των απορριμμάτων στον καταυλισμό, ωστόσο, σύμφωνα και με κοινή διαπίστωση των αρμόδιων φορέων, κρίνονται ανεπαρκή.

Περαιτέρω, γνωστοποιήθηκε στον Συνήγορο ότι από τον Ιούλιο του 2011 υλοποιείται το πρόγραμμα συνεργασίας του Δήμου Αθηναίων με το ΚΕΕΛΠΝΟ για τον εμβολιασμό των παιδιών του καταυλισμού και την παροχή υπηρεσιών υγείας, χωρίς όμως η προσπάθεια αυτή να συνδυάζεται με κάποια άλλη από τις ήδη σχεδιαζόμενες δράσεις στο πλαίσιο της ως άνω συντονιστικής προσπάθειας, και ιδίως ως προς το εγχείρημα καταγραφής του πληθυσμού.

Επίσης, επιμέρους δράσεις που είχαν εξαγγελθεί, όπως για την εκπαίδευση των τσιγγανοπαίδων (από το Υπουργείο Παιδείας), την αποτροπή καύσης καλωδίων, για τους όρους και τις προϋποθέσεις λειτουργίας των εγκαταστάσεων επεξεργασίας μετάλλου (σκραπ) και τη δημιουργία «πράσινων σημείων» για τη συλλογή και διαχείριση των υλικών ανακύκλωσης που προκύπτουν από τις δραστηριότητες των Ρομά (από την Ειδική Γραμματεία Επιθεώρησης Περιβάλλοντος και Ενέργειας), καθώς και επιχειρησιακές δράσεις αστυνόμευσης για τον έλεγχο της παραβατικότητας (από το Υπουργείο Προστασίας του Πολίτη), παραμένουν υπό σχεδιασμό και, σύμφωνα με την πρόβλεψη των αρμόδιων υπηρεσιών, η υλοποίησή τους υπολογίζεται να ξεκινήσει μέσα στους επόμενους μήνες.

Ειδικότερα για το ζήτημα της εκπαιδευτικής ένταξης των παιδιών Ρομά που διαμένουν στον καταυλισμό του Βοτανικού, ο Συνήγορος πραγματοποίησε συναντήσεις με εκπροσώπους του προγράμματος «Εκπαίδευση των παιδιών Ρομά» του Πανεπιστημίου Αθηνών, συμμετείχε σε εκδήλωση που διοργανώθηκε από το πρόγραμμα στον χώρο του καταυλισμού και επισκέφθηκε παρακείμενα σχολεία, προκειμένου να παρακολουθήσει τις ενέργειες που είχαν στόχο την εγγραφή των παιδιών στα σχολεία και την υποστήριξη της φοίτησής τους. Παράλληλα ήλθε σε επικοινωνία με το ΚΕΕΛΠΝΟ για τη διασφάλιση της πραγματοποίησης των εμβολιασμών στα παιδιά αυτά.

Η παρέμβαση του Συνηγόρου στην περίπτωση του καταυλισμού του Βοτανικού συνεκτιμά θιγόμενα δικαιώματα των περιοίκων της περιοχής, των διαβιούντων Ρομά, αλλά και ιδιωτών στην περιουσία των οποίων έχουν εγκατασταθεί.

Η συνδυαστική προσέγγιση όλων των ως άνω παραμέτρων καθιστά επιβεβλημένη τη λύση της μετεγκατάστασης, δεδομένου μάλιστα ότι με πρόσφατη δικαστική απόφαση το ελληνικό δημόσιο υποχρεώνεται να καταβάλει αποζημιώσεις σε ιδιοκτήτες ακινήτων στην περιοχή Χαλανδρίου όπου είχαν εγκατασταθεί Ρομά.

Στο πλαίσιο αυτό, επιμέρους πρωτοβουλίες και δράσεις αρμόδιων φορέων και υπηρεσιών στον ήδη υφιστάμενο καταυλισμό (εμβολιασμοί, καθαριότητα, εκπαίδευση, αστυνόμευση κ.λπ.) προφανώς έχουν ιδιαίτερη σημασία για την άμεση αντιμετώπιση των οξύτατων προβλημάτων· δεν φαίνεται ωστόσο να συνδέονται με την προώθηση λύσεων που θα αντιμετωπίσουν συνολικά την οξύτητα και την ένταση του προβλήματος, στο πλαίσιο ενός συγκεκριμένου σχεδιασμού και χρονοδιαγράμματος.

Ο Συνήγορος έχει επανειλημμένα επισημάνει ότι η καταγραφή του πληθυσμού permit αποτελεί την αφετηρία και τη βάση οποιασδήποτε προσπάθειας επιχειρείται για τον σχεδιασμό μιας λύσης στα ζητήματα στεγαστικής αποκατάστασης των Ρομά. Ο αριθμός των ατόμων που διαβιώνουν στον καταυλισμό του Βοτανικού εξακολουθεί να υπολογίζεται κατά προσέγγιση από τους αρμόδιους φορείς, χωρίς να έχει υλοποιηθεί οποιαδήποτε δράση συγκεκριμένης καταγραφής του πληθυσμού, των αναγκών και των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών του. Επιπλέον, καθίσταται αναγκαία η συνεργασία των φορέων της τοπικής αυτοδιοίκησης με την αποκεντρωμένη διοίκηση, η οποία είναι πλέον αρμόδια, σύμφωνα με τις διατάξεις του Ν. 3852/2010, για την επιλογή του ακινήτου στο οποίο θα εγκατασταθούν οι Ρομά σε ενδεχόμενη μετεγκατάστασή τους, καθώς και της αρμόδιας διεύθυνσης του Υπουργείου Εσωτερικών για την εποπτεία του συνόλου της διαδικασίας.

Ο Συνήγορος εξακολουθεί να διερευνά την περίπτωση αυτή, και θα τοποθετηθεί συνολικά και αναλυτικά με έγγραφό του στο προσεχές μέλλον.

Προς το παρόν, ο Συνήγορος θεωρεί ότι:

- Απαιτείται να ληφθούν μέτρα κατ' άμεση προτεραιότητα τα οποία θα στοχεύουν στην προστασία των βασικών δικαιωμάτων, και κυρίως του σεβασμού της ανθρώπινης αξιοπρέπειας, και θα αποβλέπουν τόσο στην ανακούφιση του εκεί εγκατεστημένου πληθυσμού όσο και των κατοίκων της ευρύτερης περιοχής.
- Τόσο η διαδικασία μετεγκατάστασης όσο και η διαδικασία κοινωνικής ένταξης της ομάδας-στόχου, εφόσον υπάρξει ο κατάλληλος σχεδιασμός και η απαραίτητη συνεργασία των αρμόδιων φορέων, εκτιμάται ότι θα έχουν οφέλη για όλους τους μέχρι τώρα θιγόμενους από την παρούσα κατάσταση, ιδίως μάλιστα αν υλοποιηθεί με όρους «δημόσιας επένδυσης», γεγονός που προϋποθέτει βεβαίως σχετική πολιτική βούληση. Ενδεχόμενη επιτυχής αντιμετώπιση των προβλημάτων θα αποτελέσει περίπτωση «καλής πρακτικής» ικανής να λειτουργήσει και να αξιοποιηθεί πιλοτικά και για άλλες περιοχές της χώρας όπου υπάρχουν αντίστοιχοι καταυλισμοί (υποθέσεις 7611/2009, 135730/2010).

Καθυστερήσεις ένταξης οικισμών στο σχέδιο πόλης

Χαρακτηριστικό παράδειγμα των προβλημάτων της στεγαστικής αποκατάστασης και εν γένει της κοινωνικής ένταξης αποτελεί η κατάσταση του οικισμού στο Δροσερό Ξάνθης. Μολονότι ο οικισμός του Δροσερού συμπεριελήφθη στο Γενικό Πολεοδομικό Σχέδιο της πόλης της Ξάνθης τον Δεκέμβριο του 2010, και ενώ έχει γίνει η μελέτη κτηματογράφησης και έχει συνταχθεί ο κτηματολογικός πίνακας, μέχρι σήμερα η δημοτική αρχή δεν έχει προβεί στις απαραίτητες ενέργειες ώστε να εκπονηθεί η προβλεπόμενη πολεοδομική μελέτη και, κατ' ακολουθία, ούτε στην υλοποίηση της πράξης εφαρμογής του σχεδίου πόλης. Παράλληλα, καθυστερεί και η πραγματοποίηση του ειδικού τοπικού ρυμοτομικού σχεδίου που θα επιτρέψει την κατασκευή σχολείων (δημοτικού και γυμνασίου, για τα οποία έχει ήδη εγκριθεί χρηματοδότηση από το ΕΣΠΑ), τα οποία είναι απολύτως απαραίτητα για την εξυπηρέτηση των σχολικής ηλικίας παιδιών του οικισμού, ο αριθμός των οποίων φαίνεται να υπερβαίνει τα 800.

Κατά τη συνάντηση του Βοηθού Συνηγόρου για θέματα Ποιότητας Ζωής με τον Δήμαρχο Ξάνθης, επισημάνθηκε πως το γεγονός ότι η δημοτική αρχή δεν ανέλαβε τις σχετικές πρωτοβουλίες αποτελεί την κύρια αιτία λόγω της οποίας δεν έχουν ξεκινήσει οι αναγκαίες διαδικασίες ώστε να ενταχθεί ο οικισμός στο σχέδιο πόλης. Συνέπεια της αδράνειας αυτής είναι να συνεχίζεται η κατάσταση ανομίας και εν τούτοις πράγμασι να δημιουργούνται μη αναστρέψιμες καταστάσεις από πλευράς οικιστικής εγκατάστασης στον οικισμό. Ο Συνήγορος έχει δεσμευτεί να συμβάλει με κάθε πρόσφορο μέσο ώστε να αρθούν τα εμπόδια και να εξαλειφθούν οι γραφειοκρατικές δυσκολίες, προκειμένου να προχωρήσει και να ολοκληρωθεί η διαδικασία ένταξης του Δροσερού στο σχέδιο πόλης της Ξάνθης (υπόθεση 131746/2010).

Παρόμοιες καταστάσεις παρατηρούνται και σε άλλες περιοχές της χώρας όπου επί πολλά έτη υφίστανται σταθεροί καταυλισμοί Ρομά. Κατά το έτος 2011 κλιμάκιο του Συνηγόρου, στο πλαίσιο υλοποίησης του προγράμματος «Ιρις», πέραν των επισκέψεων που πραγματοποίησαν στους οικισμούς Ρομά στην Ξάνθη και την Κομοτηνή, επισκέφθηκαν εγκαταστάσεις στις περιοχές Αγρινίου, Λεχαινών-Αμαλιάδας Ηλείας, Αταλάντης Φθιώτιδας, Νέας Αλικαρνασσού και Ρόδου.

Ο Συνήγορος συνεχίζει τη διαμεσολαβητική του προσπάθεια ώστε να επισπευστούν οι αναγκαίες επιμέρους ενέργειες προκειμένου να υπάρξει διευθέτηση των ζητημάτων που εμποδίζουν την κοινωνική ένταξη των Ρομά στις ως άνω περιοχές.

Εγκατάσταση/μετεγκατάσταση, συνθήκες διαβίωσης των Ρομά

Κατά το 2011 συνεχίστηκαν επισταμένως οι προσπάθειες του Συνηγόρου ώστε να συντονιστούν αλλά και να αναλάβουν πρωτοβουλίες οι εμπλεκόμενοι φορείς, ιδίως της τοπικής αυτοδιοίκησης, σε ζητήματα τα οποία χρήζουν άμεσων παρεμβάσεων σε υφιστάμενους καταυλισμούς Ρομά.

Ανταπόκριση υπήρξε για τα ζητήματα των Ρομά στην περιοχή Αλιάρτου. Οι ενέργειες μάλιστα της οικείας δημοτικής αρχής θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν ως θετικά πρότυπα.

Συγκεκριμένα, στην προσπάθειά του να αναπτύξει ένα πλαίσιο για τη δημιουργία σχέσεων καλής γειτονίας μεταξύ των Ρομά και των μη Ρομά κατοίκων του δήμου του, ο Δήμαρχος Αλιάρτου προέβη σε διάφορες ενέργειες προκειμένου να εξαλειφθούν σχετικά προβλήματα στην περιοχή της πόλης όπου υπάρχει αυθαίρετη εγκατάσταση Ρομά (υπόθεση 15083/2009). Έτσι, στην περιοχή όπου η εγκατάσταση είναι μεικτή, δηλαδή εκεί όπου υπάρχουν και σπίτια και παραπήγματα, ο δήμαρχος προχώρησε σε δράσεις όπως οι ακόλουθες:

- Εδραίωσε «πρόσωπο με πρόσωπο» επαφές με τους «επικεφαλής» των Ρομά της συνοικίας, προκειμένου να υπάρξει αλληλοδέσμευση περί τήρησης ορισμένων κοινώς αποδεκτών κανόνων συμπεριφοράς.
- Ανέλαβε την υποχρέωση «να φτιάξει τους δρόμους, ώστε να μη ζουν στη λάσπη, να επεκτείνει τον δημοτικό φωτισμό και το δίκτυο της ύδρευσης, να τοποθετήσει κάδους σκουπιδιών.
- Οι Ρομά από την πλευρά τους ανέλαβαν την υποχρέωση «να κρατούν την περιοχή τους καθαρή, να σέβονται τους γείτονες και να γκρεμίσουν τα (πέριξ των οικιών) παραπήγματα».

Η δημοτική αρχή εκτιμά ότι υπάρχει πρόοδος και ότι με επιπρόσθετες δράσεις που πρέπει να αναληφθούν («διακριτική κάλυψη ελεύθερων χώρων με μικρά πάρκα ή παιδικές χαρές» προκειμένου να μην υπάρχει χώρος για τη δημιουργία παραπηγμάτων) η περιοχή αυτή «πιο εύκολα, σε σχέση με τις άλλες του δήμου, θα ενταχθεί στον κοινωνικό ιστό».

Στην περιοχή όπου η κατάσταση κρίνεται «σαφώς ως η σοβαρότερη» όσον αφορά τα υφιστάμενα προβλήματα, με κύρια αιτία τη διαβίωση των κατοίκων σε πρόχειρα παραπήγματα, η δημοτική αρχή έκρινε ότι έπρεπε να αντιδράσει ανάλογα με την ιδιαιτερότητα των προβλημάτων που η εγκατάσταση αυτή αναδεικνύει. Τα προβλήματα αυτά είναι κυρίως τα εξής:

- Οι κάτοικοι «δεν είναι καταγεγραμμένοι», δηλαδή προφανώς δεν έχουν εγγραφεί στα δημοτολόγια, και επομένως «δεν αισθάνονται έντονα την ανάγκη δεσμεύσεων απέναντι στην υπόλοιπη τοπική κοινωνία».
- Η αυξομείωση του πληθυσμού σε διαφορετικές χρονικές περιόδους λόγω εποχιακών εργασιών δεν επιτρέπει τον προγραμματισμό και την υλοποίηση δράσεων οι οποίες θα είχαν ως στόχο την πρόληψη φαινομένων που οδηγούν σε κοινωνικές προστριβές.
- Η έλλειψη υποδομών τέτοιων που να εξασφαλίζουν αξιοπρεπή διαβίωση (π.χ. σύνδεση με δίκτυο ύδρευσης) έχει επιπτώσεις όχι μόνο για τους ίδιους τους κατοίκους αλλά και για τους περιοίκους, καθώς η ποιότητα ζωής των τελευταίων επηρεάζεται από τις συνθήκες που επικρατούν στη γειτονιά τους.
- Η αύξηση της παραβατικότητας, που περιλαμβάνει διάφορους τομείς, όπως η αυθαίρετη ανέγερση παραπηγμάτων, η ρύπανση, η ηχορύπανση, η ανάρμοστη συμπεριφορά και η οδήγηση χωρίς δίπλωμα.

Για τη μείωση των φαινομένων αυτών η δημοτική αρχή:

- Προέβη στη βελτίωση των δρόμων, στη σύνδεση του καταυλισμού με δίκτυο ύδρευσης, στην τοποθέτηση κάδων απορριμμάτων και κοινόχρηστων βρυσών γνωρίζοντας ότι «η εξασφάλιση καλύτερων συνθηκών διαβίωσης για τους Ρομά [...] αυτομάτως θα βελτιώσει και τη δική τους ζωή»² (δηλαδή των περιοίκων).
- Προέβη στον σχεδιασμό προγράμματος εμβολιασμού, που πρόκειται να τεθεί σε εφαρμογή σε συνεργασία με το Κέντρο Υγείας Αλιάρτου.
- Ανέλαβε την πρωτοβουλία να εξετάσει τα παιδιά Ρομά ομάδα ορθοπαιδικών ιατρών προκειμένου να εντοπιστούν τυχόν μυοσκελετικές παθήσεις τους.
- Πραγματοποίησε γενική απογραφή του πληθυσμού με ιδιαίτερη έμφαση στον πληθυσμό των παιδιών προκειμένου να αποτιμηθούν οι ανάγκες τους και να γίνει προγραμματισμός σχετικών παρεμβάσεων.
- Προέβη επίσης στον σχεδιασμό δράσης για τη διαπαιδαγώγηση των Ρομά, κυρίως των παιδιών, σε στοιχειώδεις κανόνες υγιεινής από ομάδα εθελοντών, εκπαιδευτικών κ.ά., που επίσης πρόκειται να υλοποιηθεί.

Ο Συνήγορος, επικροτώντας κατ' αρχάς τη βούληση της δημοτικής αρχής να αναζητήσει πρακτικές διεξόδους, και μάλιστα τέτοιες που δεν απαιτούν υψηλά κονδύλια, στα προβλήματα που εμφανίζονται από την παρουσία αυτής της κοινωνικοοικονομικά ευάλωτης ομάδας στον Δήμο Αλιάρτου, ζήτησε να πληροφορηθεί περαιτέρω για τα χαρακτηριστικά και τις ανάγκες του πληθυσμού, καθώς και τον σταδιακό, τουλάχιστον, προγραμματισμό των δράσεων που ιεραρχούνται ως απολύτως απαραίτητες. Η θετική διάθεση της δημοτικής αρχής να αναζητήσει λύσεις στα προβλήματα που δημιουργούνται από την παρουσία των Ρομά στα διοικητικά της όρια επιβεβαιώθηκε και από την πρόσφατη (25.11.2011) επίσκεψη κλιμακίου του Συνήγορου.

Τέλος, πρέπει να γίνει αναφορά και στα γενικότερα προβλήματα που διαιωνίζονται λόγω της οικονομικής δυσπραγίας της χώρας και πλήττουν ιδιαίτερα τις ευάλωτες ομάδες, όπως οι Ρομά. Αυτά αφορούν κυρίως, σύμφωνα με τις υποθέσεις που διερευνά ο Συνήγορος, τη δυσκολία αποπληρωμής των στεγαστικών δανείων που οι Ρομά έλαβαν μέσω του προγράμματος του Υπουργείου Εσωτερικών κατ' εφαρμογή της ΚΥΑ 33165/2006, καθώς και την αναστολή των επιχειρηματικών επιχορηγήσεών τους μέσω του προγράμματος ΟΑΕΔ «Επιχειρήσεις Νέων Επιχειρηματιών με Πολιτισμικές Ιδιαιτερότητες (Ρομ) Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης».

Εμβολιασμός και εγγραφή παιδιών Ρομά στο σχολείο

Ο Συνήγορος διερεύνησε αναφορά της ΜΚΟ «Κιβωτός των Παιδιών» με θέμα τον εμβολιασμό και την εγγραφή στο σχολείο παιδιών Ρομά που κατοικούν στα Εξαμίλια Κορινθίας. Για το θέμα αυτό απευθύνθηκε τόσο στο Γενικό Νοσοκομείο Κορίνθου όσο και στο ΚΕΕΛΠΝΟ προκειμένου να καθοριστεί ο φορέας που θα αναλάβει τον εμβολιασμό των παιδιών. Αρχικά είχε οριστεί ότι αρμόδιο για την ενέργεια αυτή είναι το Γενικό Νοσοκομείο Κορίνθου λόγω του ότι οι κάτοικοι Ρομά στην περιοχή δεν θεωρούνται μετακινούμενος πληθυσμός· στη συνέχεια όμως, λόγω αδυναμίας του νοσοκομείου να καλύψει τη δράση αυτή, το ΚΕΕΛΠΝΟ δέχτηκε να την εντάξει στον τρέχοντα προγραμματισμό του. Όσον αφορά την ένταξη των παιδιών αυτών στο σχολείο, ο Συνήγορος ζήτησε τη συνεργασία της Ειδικής Γραμματείας Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης του Υπουργείου Παιδείας, Διά Βίου Μάθησης και Θρησκευμάτων, καθώς και του προγράμματος «Εκπαίδευση των παιδιών Ρομά» του Πανεπιστημίου Αθηνών, το οποίο προγραμματίσει ενέργειες και συναντήσεις με τους τοπικούς εκπαιδευτικούς παράγοντες προκειμένου να διασφαλιστεί ότι όλα τα παιδιά Ρομά γίνονται δεκτά στο σχολείο (υπόθεση 143265/2011).

¹ Βλ. ενδεικτικά *Ετήσια έκθεση 2008*, σ. 40-41· *Ετήσια έκθεση 2009*, σ. 44-46· *Ετήσια έκθεση 2010*, σ. 38-40· και *Ετήσιες εκθέσεις για την ίση μεταχείριση*.

² *Εντός εισαγωγικών, αποσπάσματα από το υπ' αριθμ. 5957/14.6.2011 έγγραφο του Δήμου Αλιάρτου προς τον Συνήγορο.*